

Anton Straka műfordításai¹ (Móricz Zsigmond: *Légy jó mindhalálig*)

Absztrakt. A szlovák nemzetiségű Anton Straka a két világháború között volt tíz évig Budapesten csehszlovák kultúrattasé. Itteni tevékenysége alatt szervezte meg az ún. „péntek estéket”, amelyeken jeles magyar, cseh és szlovák művészeket látott vendégül, többek közt József Attilát, Szabó Lőrincet is. Ennek a csehszlovák–magyar közlekedésnek lett az eredménye a Straka szerkesztette *Cseh és szlovák költők antológiája* című könyv. Kultúraszervező tevékenysége mellett műfordítói tevékenysége is jelentős, amint azt tanulmányomban Móricz Zsigmond műveinek fordítására – különösen a *Légy jó mindhalálgra* – koncentrálni igyekszem bizonyítani.

Anton Straka csehszlovák kultúrattasé műfordítói tevékenysége a két világháború közötti időszakban három műnemre tagolódik: lírára, prózára és drámára. Próza fordításai közül kiemelkedik Jan Weiss *Ezeremeletes ház* (*Dům o tisíci patrech*, 1929) című regénye, valamint Nádass Józseffel készített két további mű: Ivan Olbracht *Suhaj, a betyár* (*Nikola Šuhaj loupežník*, 1936) és Karel Čapek *Dášenka: egy kis foxi élete* (*Dášeňka, čili život štěněte*, 1936). Magyarról cseh nyelvre történő fordításai közül Móricz Zsigmond műveinek: a *Légy jó mindhalálig* című regénynek és a *Barbárok* című elbeszélésnek van leginkább kultúrtörténeti, irodalmi jelentősége.

Móricz regénye 1920 karácsonyára jött ki az Athenaeum Kiadónál, 3000 példányban. Ezt egy évvel később egy rövidített ifjúsági kiadás, majd 1924-ben az eredeti mű újabb kiadása követte. Vargha Kálmán úgy véli: „Ha Móricz saját életéről szóló regényeit nem a megírás sorrendjében, hanem témáik szerint, az életrajz menetét követve olvassuk végig, akkor világosan kibontakozik előttünk az író életének útja és belső fejlődésének rajza a legkorábbi gyermekkori emlékektől, az iskolától elszakadó, leérettségizett diák első lépéseiig. Az *Életem regénye* a gyermekkor egyre gazdagodó és táguló határu világát mutatja be, a *Légy jó mindhalálig* az első lelki sérelem regénye, a *Forr a bor* és a *Bál* az öntudatra ébredő, önmagával, környezetével, az első szerelmekkel már harcait vívó, érettségire készülõ kisújszállási diák életének belső küzdelmeit tárja föl.”²

1 A tanulmány írója a dolgozat megjelenésekor „Anton Straka magyarországi kapcsolatai” címmel a Magyar Tudományos Akadémia Domus Hungarica (Domus junior) ösztöndíjában részesült.

2 MÓRICZ ZSIGMOND *Levelei I.*, kiad., jegyz. F. CSANAK DÓRA, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1963, 5.

Móricz Virág *Apám regénye* című könyvében a *Légy jó mindhalálig* kapcsán említi, hogy „1920-ban írta apám, a forradalom után. Több az a könyv, mint puszta emlék. A tömegből, a népből jött tiszta gyermek találkozik benne az iskolával, mely út a jövő, az élet felé. Ezen az úton találkozik a gyarló bűnökkel, igazságtalansággal, itt tanul igazán szenvedni s kiábrándulni a felnöttek komisz világából. De itt tanulja, hogy harcolni kell, mert a szörnyűségek minden szenvedés és viaskodás árán is változtatni kell.”³

Móricz és Kardos Gézané Magoss Olga levelezésében is sokszor felmerül a regény.⁴ Elsőként 1925. augusztus 21-én, amikor az író arra kéri Olgát, olvassa el könyvét. Neki vallja meg 1930. december 12-én, hogy a „Nyilas Misi tragédiájában valóban nem a debreceni kollégium szenvedéseit” írta meg, „hanem a kommun alatt s után elszenvedett dolgokat”, és „ami kedves van a darabban, az debreceni emlék, ami nem kellemes, az máshonnan jött”. Majd hozzáteszi: „Nekem a debreceni tanárokkal sose volt ilyen bajom vagy tapasztalatom, a Beöthy Zsoltokkal és Bársony Istvánokkal és más névtelen kegyetlenekkel volt bajom, akkor mikor a legtöbb segítségre lett volna szükségem. A legkevesebb megértést találtam ép azokban, akiknek hivatása lett volna, hogy az író megértse... Ezeket az érzéseket vetítettem ki a tanárikar figuráiban... Ilyen furcsán alakul át az írásban az élet.”⁵

Ez az írói megnyilatkozás azonban csak egy magyarázatát adja a regény értelmezési lehetőségének. „A regény létrejöttének és belső indítékainak teljesebb magyarázatát ismerjük meg akkor, ha a Magoss Olgának írt nyilatkozatot összevetjük azzal az előszóval, amelyet Móricz a *Légy jó mindhalálig* cseh nyelvű kiadása előtt írt, 1936-ban. A két szerzői megnyilatkozás egymást kiegészítve világítja meg teljes mértékben, hogy milyen célok vezették az író a regény írásakor, és milyen élményeket, fájdalmakat, sérelmeket kellett kiírnia magából.”⁶

1936-ban jelent meg a *Légy jó mindhalálig* (*Bud' dobrý až do smrti*) első cseh nyelvű fordítása a Mazáč Könyvkiadó *Epocha* (Korszak) című sorozatában.⁷ Straka az Athenaeum Kiadónál érdeklődött október elején a könyvről, idegen nyelvű fordításairól és kritikáiról. Katona Pál válaszában leírja, hogy sajtókritikával ez idő szerint nem rendelkezik, viszont meg fogja kérni

3 MÓRICZ Virág, *Apám regénye*, Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1963, 15.

4 1925-től többszöri megszakításokkal egészen Móricz haláláig leveleztek. A debreceni asszonynak 1925. április 20-án írja Móricz első levelét, találkozásuk után, Holics Jankával való házassága idején. A találkozás emlékét örökíti meg *A fekete ruhás nő* című tárcájában, amelyet B. P. szerzői álnévvel adott ki a *Pesti Napló*-ban. A nő alakja a *Betyár* című regényből is visszaköszön, *Dea* alakjában. Levelezésükben az író beavatja műveinek személyes háttérébe. Vargha Kálmán szerint a „Magos Olgának szóló levelek ily módon Móricz regényeinek legilletékesebb magyarázatait is magukban foglalják.” *MÓRICZ Zsigmond Levelei I.*, 18, 25, 27.

5 *MÓRICZ Zsigmond Levelei II.*, kiad., jegyz. F. CSANAK Dóra, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1963, 59.

6 *MÓRICZ Zsigmond Levelei I.*, 28.

7 Szalatnai Móricz Zsigmond *előszava a Légy jó mindhalálig cseh kiadásához* című írásában karácsonyi megjelenést emleget, de a levelek alapján a könyv már november végén kijöhetett a nyomdából.

Móriczot, amennyiben ő birtokában van ilyen jellegű cikkeknek, küldje el számára, s más kérdésekben is adjon választ. Felvilágosítja továbbá, hogy a regény idegen nyelven még nem látott napvilágot, de lengyel fordítása nem-sokára várható. „A magyar eredeti eddig 14 kiadásban jelent meg, összesen kb. 30 000 példányban. Szerepelt a regény Móricz Zsigmond összegyűjtött munkáiban is, amelyből kb. 15 000 példányt adtunk el. Egy könyvnapi propagandakiadás ugyancsak 15 000 példányos volt, az ifjúsági átdolgozás cca 10 000 példányban jelent meg.”⁸

Straka nyáron kezdhette meg a regény fordítását. Ezt bizonyítja alábbi (eredetileg cseh nyelvű) levele a Kiadó számára, amelyet most Gál Jenő fordításában teljes terjedelmében közlök:⁹

Tisztelt
L.[eopold] Mazáč
Könyvkiadó Úrnak
Prága II.
Spálená utca 53.

Staňkov u Chlumu, 1936. július 28.

Tisztelt Könyvkiadó Úr:

Móricz Zsigmond LÉGY JÓ MINDHALÁLIG című művének cseh fordítását kínálom fel Önnek, amelyet eredetiből (azaz magyar nyelvből) készíté-
nek el és adnám át Önnek kiadás céljából.

A fordítás olvasható kéziratát két részletben nyújtanám át: az első felét 1936. szeptember 15-ig, a másik felét pedig 1936. október 1-ig. A fordítást saját költségemre egy csehszakos szakemberrel nézetném át, és garantálom Önnek, hogy nyelvezete teljes mértékben eleget fog tenni a cseh nyelvhelyesség azon hivatalos követelményeinek, amelyek a prágai Állami Könyvkiadó által kiadott szabályzatban vannak lefektetve.

A könyvet saját költségére, az Ön kiadójának Epocha (Korszak) című sorozatában jelentetné meg, melyet Dr. Ot.[akar] Štorch-Marien szerkeszt, mégpedig ennek az esztendőnek a végéig.

A korrektúrákat én magam, vagy egy általam megbízott illetékes végzi el, aki a cseh nyelv birtokában van, és a korrektúrázott anyagot a kézbevételel követő három napon belül visszajuttatom Önnek, vagy közvetlenül a nyomdának.

A korrektúrázandó anyagban végrehajtott módosításokat (már amennyiben erre szükség lesz) egy, a nyomda által erre a célra kiállított nyugta ellenében, megtérítem.

A szerzői honoráriumot az alábbiak szerint kapom kézhez: 150 cseh korona illet meg az Epocha sorozat 16 oldalas nyomtatási ívéért, melyből 1000 (egy ezer) cseh koronát a fordítás leadásakor készpénzben veszek át, további 1000 koronát a maradék kézirat leadásakor, a honorárium fennmaradó részét pedig a könyv megjelenését követő 14 napon belül.

8 *Dr. Katona Pál levele Anton Strakának*, Budapest, 1936. október 7., Straka-hagyaték (a továbbiakban: SH), MTA KIK.

9 Köszönet Gál Jenőnek, a prágai Károly Egyetem magyar tanárának a fordítói munkájáért.

A kötetből 5 brosúrázott és 5 kötött tiszteletpéldány illet meg, melyeket csupán ajándékozhatok, de nem adhatok el. További példányokat könyvkiadói áron vásárolhatok meg.

Legyen oly kedves közölni velem, hogy egyetért-e az ajánlatommal.

Mély tisztelettel:

Antonín Straka

(ez idő tájt) Staňkov u Chlumu 4.

Fajfka úrnál

Szeptember 11-én Dr. Otakar Štorch-Marien szerkesztői rövid hírt és 40 soros szöveget kért Strakától a szerzőről és művéről, utóbbit azért, hogy elhelyezhessék a könyv fülszövegeként.¹⁰ A megjelent könyvben a szerző arcképe alatt a fülszöveg Móricz rövid életrajzát, fontosabb műveinek felsorolását tartalmazza, s hosszasan kitér a *Légy jó mindhalálig* című regény és színmű bemutatására. A könyvben a fordító Antonín Straka néven szerepel, s Móricz is dedikációjában december 21-én ezt a nevet használja.

Szeptember 15-én Móricz ezt írja Strakának az Athenaeum szerkesztőségéből:

Kedves Barátom, véletlenül bejöttem a Kiadóba s itt kezembe adták ma érkezett levelezőlapját s ebből örömmel értesültem, hogy a *Légy jó mindhalálig* fordítása milyen gőzerővel történik. Örülök, hogy Ön fordítja, hiszen így legalább minden núánsz meg fog maradni, ami a munka magyarságát illeti.

Ez a regény összes műveim között a legnépszerűbb. Azt hiszem Ön épp Budapesten volt, mikor könyvnapra külön kihozták, félnap alatt elfogyott belőle 15.000 példány. A könyvkiadásokból / van egy ifjúsági, rövidített formája is, de remélem Ön az eredeti teljes szöveget fordítja s nem mint a finnek, az ifjúságít. / több fogyott el százezer példánynál. Ezt csak a „Nem élhetek muzsik[a]szó nélkül” c. könyvem érte még el.

A regénynek színpadon még nagyobb sikere volt. A Nemzeti Színház eddig csaknem százötvenszer játszotta. [...] Csehre is le kellene fordítani a német szöveget, már a darabot, nehézség az előadásban csak ott van, hogy akkor lehet előadni, ha megfelelő színészt lehet kapni a kisfiú számára. [...] ¹¹

Németre le van fordítva, de még nem jelent meg. Most a Zsolnay cég lefordította az ERDÉLY c. nagy történelmi regényemet. / Ez is jó lenne cseh nyelvre, hiszen Bethlen Gábor a maga kora csehországi eseményekben jelentékeny és rokonszenves szerepet játszott, bár a fehérhegyi csatát nem az ő intenciói szerint vívták meg. Itt vannak a Bethlen levelei, hogy ő nem tanácsolta a cseheknek, hogy ebbe a csatába belebo-

10 Dr. Otakar Štorch-Marien levele Anton Strakának, Prága, 1936. szeptember 11., SH.

11 A *Légy jó mindhalálig* cseh nyelvű színdarabot Štefan Letz szerette volna bemutatni Prágában. Ebbe Móricz 1931. november 17-i levelében szíves beleegyezését adta. Tudomásunk szerint a színdarabot Belo Letz, Štefan Letz testvére fordította le, mégsem került bemutatásra, s a kézirat is elveszett. Vö. *A szomszéd népekkel való kapcsolataink történetéből. Válogatás hét évszázad írásaiból*, vál., jegyz. KEMÉNY G. Gábor, szerk. HINORA Sándor, Budapest: Tankönyvkiadó, 1962, 742.

csátkozzanak. Én ezt, a regény további folytatásában fel is fogom tární. / A Zsolnay az Erdély után akarja a Légy jó mindhalálígot kihozni. Idegen nyelven eddig csak finnül jelent meg, de most alkuszna rá a hollandok és az angolok. Valószínű, hogy mind a két szerződés hamarosan létrejön.

Örülök, ha már novemberre megjelenik. Az Erdély németül valószínűleg már októberben kijön.¹²

Ugyanezen a napon küldi meg Straka számára a könyv ismertetését is, amelyben a cseh közönség számára nyilatkozik magyar nyelven:¹³

Légy jó mindhalálí
/ Az író, a könyvről /

/ Móricz Zsigmond nyilatkozata cseh nyelven most meg jelenő regényéről a cseh közönség számára /

Egy kicsit biográfia, egy kicsit álmodás, de igen nagy mértékben a gyermeki lélek tragédiája.

Mikor én negyvennégy évvel ezelőtt debreceni kis diák voltam, valóban átmentem azon a tragikus konfliktuson, hogy meghasonlottam a felnőttekkel.

A gyermek a felnőttben magánál különb lényeket sejt. Érzése szerint az életnek az a rendeltetése, hogy a gyermekből felnőtt lesz, egyúttal azt is jelenti, hogy a rossz gyerekből a végén jó ember lesz. Valahogy úgy sejtí, hogy nemcsak az iskolának, de magának az életnek az a rendeltetése, hogy erkölcsi lényeket fejlesszen ki. A gyermek a maga idealizmusát a felnőttben megvalósítottnak képzeli. „A felnőtt már tudja mi a jó és mi a rossz. A kis gyerek nem bűnös, mert ő még nem tudja.” A felnőtt a gyermek szemében a fejlődés csúcspontján áll. A felnőtt mindazon képességeknek tökéletes képviselője, amit neki mintakép gyanánt tünnetnek fel.

Ritkán válik ez tudatossá a gyermekben, de ott van a felnőttek bálványozásában. A felnőtt ember, testi lelki képességeinek birtokában az a példánykép, mely a gyermeket minden tanításnál jobban lelkesíti.

Ha aztán egy szerencsétlen konfliktusban, egy morális balesetben, mikor a gyermek ártatlanul vádlottá lesz, egyszerre csak lelepleződnék a gyermek előtt a felnőttek, hogy nemcsak nem tökéletesebbek, jobbak, belátóbbak, mint gyermektársai, hanem ellenkezőleg, közönyösebbek, lelketlenebbek vele szemben, mint rossz kis pajtásai: akkor összeomlik a világkép s mérhetetlen szenvedéseken megy keresztül.

A problémában benne van az emberiség fejlődésének minden fázisa. Mi az oka, hogy az ember oly nehezen fejlődik? Mi az oka, hogy nem bírják egymást megérteni? Hogy nem bírnak a már felismert és az unalomig hirdetett erkölcsi alapokon egymásnak testvérkezet nyújtani? Mi az oka, hogy vakok a legfontosabb kérdésekkel szemben?

12 Móricz Zsigmond levele Strakának (az Athenaeum levelezőlapjára), Budapest, 1936. szeptember 15., SH.

13 Móricz Zsigmond magyar nyelvű előszava a Légy jó mindhalálí cseh kiadásához, SH.

Ez a regény nem az intézetek helyes, vagy helytelen életének bírálata, nem a tanügyi állapotok, vagy az ifjúsággal való foglalkozás abszurd voltának felfedezése s kritikája. Itt a főkérdés az, hogy a felnőtt elbukik a gyermeki lélek előtt, mint értelmetlen lény.

Hogy lehet, hogy egy felnőtt nem érti meg a gyermek szemének kérdő pillantását? A gyermek nem tudja kifejezni érzéseit s gondolatait. A gyermek csak szenvedni tud. Mérhetetlen szenvedés az érzékeny gyermeki szív sorsa.

Ez az érzékenység s ez a csalódás és fájdalom, sokszor az egész életet befolyásolja. Ijedtté, félté, tehetetlenné teszi őt a felnőtt korban s épen a legkülömbeket: vigyázatok azért felnőttek, hogy meg ne bukjanak a gyermeki áhítat mérlegén: önmagatoknak ártotok, az emberiség jövőjének.

Minden könyvem valahogy filozófiai állásfoglalás, de ebben érzem legtisztábban az emberi szolidaritás mélységes vágyakozását.

Budapest 1936. szeptember 15.

Móricz Zsigmond

Ezt a nyilatkozatot Straka ültette át cseh nyelvre. Emellé csatolja alábbi levelét:

Kedves Barátom, ma már írtam egy levelet Önnek s most kapom a számomra írott kedves levelét. Mellékelem nyilatkozatomat, melyet a nagykultúrájú cseh olvasóknak szántam. Kérem, belátása szerint használja fel. A nyilatkozatban nem tartottam illőnek külön hivatkozni a cseh közönségre. Az olvasó egyenrangú az íróval; minden ilyen vonatkozás leszálítja a megszólalás komolyságát.¹⁴

26

Az előszó eleinte nem jelent meg sehol. Novemberben Straka megküldte Szalatnai Rezsőnek, akivel elérték a Mazáč-cég beleegyezését ahhoz, hogy a szöveg még a könyv megjelenése előtt kijöjjön. Az előszót a pozsonyi Magyar Újság 1936. november 22-i száma hozta le. Később Szalatnai közétette *Móricz Zsigmond előszava a Légy jó mindhalálig cseh kiadásához* című cikkében az Irodalomtörténet 1958-as számában is. „Érdemes feljegyeznünk, hogy miután a pozsonyi Magyar Újság említett évfolyama nem található Magyarországon, Szalatnai közléséig szakköreink nem tudtak az eredeti szöveg létezéséről. Így történt, hogy a magyar olvasó első ízben Vargha Kálmán szövegközléséből¹⁵ ismerte meg a *Légy jó mindhalálig* első cseh kiadásának móríci bevezetését, Sziklay László színvonalas fordításában.”¹⁶

A cseh nyelvű előszó a könyv 7–8. oldalán *Autor o své knize u příležitosti vydání jejího českého překladu* címmel jelent meg. A Straka hagyatékában

14 *Móricz Zsigmond levele Strakának (Az Est-Lapok levelezőlapjára)*, Budapest, 1936. szeptember 15., SH.

15 VARGHA Kálmán, *Adalékok Móricz Zsigmond csehszlovákiai útjaihoz és kapcsolataihoz*, It, 1957/3, 313–336.

16 *A szomszéd népekkel való kapcsolataink történetéből*, 744.

maradt előszó címe: *Projev spisovatele Móricaže o své knize u příležitosti vydání jejího českého překladu*, illetve *Az író a könyvről. Móricz Zsigmond nyilatkozata cseh nyelven most meg jelenő regényéről a cseh közönség számára*. A két darab piszkozatban fennmaradt cseh nyelvű gépelt előszó teljesen megegyezik a könyvben megjelent szöveggel, a magyar nyelvű pedig pár szó és jel¹⁷ eltéréssel a Szalatnai által közzétett.

Földessy Gyulához címzett egyik levelében Straka megjegyzi, Móricz követelte, hogy a *Légy jó mindhalálig* cseh kiadása elé „a neve magyarul legyen kiírva, úgyhogy: Móricz Zsigmond, minek következtében itt per longum et latum csak mint Zsigmond urat ismerik, azt hívén, hogy a Móricz a keresztnév, mint Jókainál. Így írtak róla a lapok”.¹⁸

A regény kiadása után¹⁹, december 5-én Móricz azt írja Strakának, megkapta a *Légy jó mindhalálig* cseh nyelvű kiadását, és nagy érdeklődéssel várja, hogyan fogják fogadni a cseh irodalomban.²⁰ A sajtóvisszhangról, a sikerről Móricz Virág 1937. február 17-i leveléből is értesülünk: „Édesapám számára nagy megnyugtatás, hogy az Ön munkája oly kitűnően és hűen adta vissza az eredeti szöveget. Már a megjelenés óta készültem Önnek megköszönni becses munkáját, de hosszú idő óta tervezem, hogy Prágába megyek, s akkor személyesen tehetem ezt. [...] [F]eltétlenül szeretnék a kiadóval tárgyalni a következő Móricz regényről, melynek remélem újra Ön vállalja a fordítását.”²¹

17 A Szalatnai által közölt szöveg eltérései: „Egy kicsit biográfia, egy kicsit álmodás, de igen nagy mértékben a gyermeki lélek tragédiája ez a könyv. [...] A gyermek a felnőttben magánál *különb* lényeket sejt. Érzése szerint az életnek az a rendeltetése, hogy a gyermekből felnőtt lesz, egyúttal azt is jelenti, hogy a *rossz gyermekből* a végén jó ember lesz. [...] A felnőtt már tudja, mi a jó és mi a *rossz*. A kis gyermek nem bűnös, mert ő még nem tudja. [...] A felnőtt mindazon képességeknek tökéletes képviselője, amit neki mintakép gyanánt *tűntetnek* fel. [...] A felnőtt ember, *testilelki* képességeinek birtokában az a példánykép, mely a gyermeket minden tanításnál jobban lelkesíti. Ha aztán egy szerencsétlen konfliktusban, egy morális balesetben, mikor a gyermek ártatlanul vádlottá lesz, egyszerre csak lelepleződnek a gyermek előtt a felnőttek, hogy nemcsak nem tökéletesebbek, jobbak, belátóbbak mint gyermektársai, hanem ellenkezőleg, közönyösebbek, lelketlenebbek vele szemben, mint *rossz* kis pajtásai: akkor összeomlik a világkép s mérhetetlen szenvedéseken megy keresztül. [...] Ez a regény nem az intézetek helyes vagy helytelen életének bírálata, az a tanügyi állapotok vagy az ifjúsággal való foglalkozás abszurd voltának felfedezése, a kritikája. [...] Ez az érzékenység s ez a csalódás és fájdalom sokszor az egész életet befolyásolja. Ijedtté, félnékké, tehetetlenné teszi őt a *felnőttkorban* s *éppen a legkülönbeket*: vigyázatok *ezért* felnőttek, hogy meg ne bukjatok...” (kiemelések tőlem – O. E.)

18 *Straka levele Földessy Gyulához*, Prága, 1940. november 16., SH.

19 Szalatnai a regény megjelenését karácsonyra teszi *Móricz Zsigmond előszava* a *Légy jó mindhalálig cseh kiadásához* című recenziójában, de a levelek keltezése alapján valószínűbb a november végi kiadás.

20 *Móricz Zsigmond levele Strakának*, Budapest, 1936. december 5., SH.

21 *Móricz Virág levele Strakának*, Budapest, 1937. február 17., SH.

Balassa József, akinek Straka szintén eljuttatta könyvét, köszönőlevelében írja, hogy megpróbálja majd „ezen kezdeni a cseh nyelv tanulását”.²² Sándor László *Magyar szerzők csehül és szlovákul* című összefoglaló cikkében említi meg a könyvet a Korunk 1937. januári számában, illetve a Független Újság 1937. augusztus 21-i és szeptember 4-i számában *A csehszlovák–magyar irodalmi viszonyosság útja a háború után* címmel. Érdekesebb Braun Róbert és Szalatnai Rezső méltatása. Braun Róbert halála előtt, utolsó írásában a művel kapcsolatban ejt szót Straka buzgó fáradozásáról a csehszlovák–magyar kulturális kapcsolatok területén²³, Szalatnai pedig *Móricz Zsigmond csehül és szlovákul* címmel közöl cikket a Nagyvilág 1958. februári számában és *A „Légy jó mindhalálig” cseh fordításához* címmel a Magyar Nemzet 1959. szeptember 3-i számában.

Szalatnai az első cseh nyelvű Móricz-fordítást igen jelentős cselekedetnek tartotta. A szöveget még december elején elkérte annak érdekében, hogy recenziót írjon róla. Véleménye szerint más úgy sem vállalkozna az ismertetésére Pesten.²⁴ Hogy miért nem, azt 1958-ban az Irodalomtörténet számára írt cikkében is kifejti. Ebben hivatkozik a két világháború közötti rossz csehszlovák–magyar viszonyra. Szerinte ennek a légkörnek köszönhető, hogy a cseh könyvkiadás sokáig hanyagolta Móricz regényeit, nem véve tudomást róla. Pedig Móriczot ekkortájt rágalmazták és üldözték csehszlovák barátai és baloldali ismeretségei miatt Magyarországon.

Néhány hónappal a könyv megjelenését követően Straka azt írja Szalatnainak, hogy Móricz elbeszéléseiből gyűjteményt készít, és felkéri őt a válogatáshoz.²⁵ A könyv azonban a háborús körülmények miatt nem jelenhetett meg, mindössze egy fordítás látott napvilágot, a *Barbároké* 1937-ben.

Prágából írja 1936. május 16-án Szabó Lőrincnek, hogy most fejezte be a mű fordítását, s ennél szebb novellát életében nem olvasott. Megemlíti Babits regényét is, melyről egy cég – feltehetően a Štorché – érdeklődött ekkoriban, s ehhez készíti a szinopszist. József Attilának május 24-i levelében pedig arról tudósít, hogy jelenleg egy Márai-regény van fordítás alatt, Móricztól a *Hét krajcárt* szeretné legközelebb fordítani, majd ezek után következne valószínűleg *A gólyakalifa*.

Sándor Lászlóhoz intézett leveleiben sokszor kitér Móriczra és a magyarországi cseh nyelvű könyvkiadás állapotára. Úgy látja, annak ellenére, hogy Prágában rengeteg magyar regényt, verset fordítottak le, Magyarországon alig

22 Balassa József levele Strakának, Budapest, 1936. december 1. (?), SH.

23 Figyelmet érdemel Straka levele a Századunk szerkesztőségéhez Braun Róbert halálakor (Prága, 1937. március 18.). Vö. *A szomszéd népekkel való kapcsolataink történetéből*, 839–840.

24 Szalatnai Rezső levele Strakához, 1936. december 3-i postai bélyegzővel. SH. (A Pesti Naplóban és az Esti Kurírban megjelent pár soros kis hír a kötet megjelenése után.)

25 SZALATNAI Rezső, *Móricz Zsigmond előszava a Légy jó mindhalálig cseh kiadásához*, lt, 1958/3-4, 473.

jelent meg mű cseh írótól. Véleménye szerint, ha Prager Jenő²⁶ nem vállalta volna az ilyen munkát, nem jelent volna meg cseh könyv magyarul. Prágában többek közt kiadták Mórát, Márait, Szabó Dezsőt, talán éppen azért – mondja –, mert a csehek érdeklődési területe tágabb.

Irodalom

- ADAMOVIĆ, Zuzana – ROSENBAUM, Karol – SZIKLAY László, szerk., *Tanulmányok a csehszlovák–magyar irodalmi kapcsolatok köréből*, Budapest: Akadémiai, 1965.
- CSOMA Borbála, „Hidat verj, ne éket”. *Anton Straka kulturális és irodalomszervező tevékenysége a budapesti tíz év tükrében*, Budapest: Korma Kv., 2003.
- JÓZSEF Attila *Levelezése*, s. a. r., jegyz. STOLL Béla, Budapest: Osiris, 2006.
- KEMÉNY G. Gábor, vál., jegyz., *A szomszéd népekkel való kapcsolataink történetéből. Válogatás hét évszázad írásaiból*, szerk. HINORA Sándor, Budapest: Tankönyvkiadó, 1962.
- MÓRICZ, Zsigmond, *Bud' dobrý až do smrti*, přel. Antonin Straka, Praha: Mazáč, 1936.
- MÓRICZ Zsigmond *Levelei I.*, kiad., jegyz. F. CSANAK Dóra, bev. VARGHA Kálmán, Budapest: Akadémiai, 1963.
- MÓRICZ Zsigmond *Levelei II.*, kiad., jegyz. F. CSANAK Dóra, Budapest: Akadémiai, 1963.
- MÓRICZ Virág, *Apám regénye*, Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 1953.
- PATYI Sándor, *József Attila leveleiből*, ItK, 1955/2, 204–226.
- SÁNDOR László, *Anton Straka kilenc levele 1940-ből*, Helikon, 1964/2-3, 256–264.
- SÁNDOR László, *A csehszlovák–magyar irodalmi viszonyosság útja a háború után*, Független Újság, 1937. augusztus 21. (34–35. sz.), 8–9.
- SÁNDOR László, *Magyar szerzők csehül és szlovákul*, Korunk, 1937/1, 78–79.
- STRAKA–hagyaték (SH), MTA KIK Kézirattár.
- SZALATNAI Rezső, *„Légy jó mindhalálig” cseh fordításához*, Magyar Nemzet, 1959. szeptember 3., 4.
- SZALATNAI Rezső, *Móricz Zsigmond csehül és szlovákul*, Nagyvilág, 1958/2, 294–295.
- SZALATNAI Rezső, *Móricz Zsigmond előszava a Légy jó mindhalálig cseh kiadásához*, It, 1958/3-4, 472–473.
- VARGHA Kálmán, *Adalékok Móricz Zsigmond csehszlovákiai útjaihoz és kapcsolataihoz*, It, 1957/3, 313–336.
- VARGHA Kálmán, *Móricz Zsigmond kiadatlan levelei*, ItK, 1961/3, 340–343.

Anton Straka's literary translations (*Be Faithful Unto Death* by Zsigmond Móricz)

Slovakian Anton Straka has been working as the Czechoslovakian cultural attaché between World War I and World War II in Budapest for 10 years. He organized in Budapest the so-called “Friday Nights” and he hosted prominent Hungarian, Czech and Slovakian guests, such as Attila József and Lőrinc Szabó. The result of this Czechoslovakian-Hungarian overture was the *Anthology of Czech and Slovakian Poets* editing by

26 A 30-as évek elején alakult, s Bécsből Pozsonyba áttelepült Eugen Prager-féle könyvkiadó igényes kiadványaival jelentős vállalkozásnak számított a két világháború közötti időszakban.

Straka. Beside of Straka's cultural organizing work, his translations of literary works were also significant and I would like prove this in my essay, concentrating on the translations of Zsigmond Móricz's works, especially *Be Faithful Unto Death*.

Keywords: Zsigmond Móricz, *Be Faithful Unto Death*, *Barbarians*, translations of Anton Straka

Ondrejcsák Eszter

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar

Irodalomtudományi Doktori Iskola

ondrejcsakeszter@gmail.com